

En övergripande sammanställning av kartläggningsarbete och analys av bedrägeribrott i polisområde Östergötland

Utkast, ver 3.0

Stefan Holgersson

BF-samordnare

Polisområde Östergötland

Innehållsförteckning

1. Kartläggning och analys, en nödvändig del av det brottsförebyggande arbetet	4
1.2 Tidigare rapporter, forskning och granskning	5
1.2.1 Rapporter och forskning	5
1.2.2 Granskningar	7
1.3 Tillvägagångssätt vid kartläggningen och analysen av bedrägeribrott i Östergötland.....	9
2. Resultat av analysen av bedrägeribrott.....	12
2.1 Klassificering och brottskoder	12
2.2 Förmåga att utreda bedrägeribrott.....	12
2.3 Särskilda enheter för olika typer av bedrägeribrott.....	13
2.4 Bedrägeribrottens status.....	13
2.5 Proaktivt och brottsförebyggande arbete.....	13
2.6 Problembeskrivningar av olika brottstyper	16
2.7 Slutsatser från statistiska analyser.....	16
3. Åtgärdsförslag.....	17
3.1 Verka för att initialt erhålla vissa uppgifter i ärenden.....	17
3.2 Verka för att det ska stå mer information i anmälningar som gjorts via web.....	17
3.3 Verka för att möjliggöra webbanmälan för vissa typer av bedrägerier	17
3.4 Bevaka inkomna anmälningar.....	17
3.5 Spaning på nätet efter misstänkta bedrägeriförsök.....	18
3.6 Agera mot misstänkta annonser och falska profiler	18
3.7 Anmäl Facebook/Meta för brott.....	18
3.8 Proaktivt och brottsförebyggande arbete i utredningsverksamheten.....	18
3.9 Informera misstänkta personer om pågående brottsutredning.....	19
3.10 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier	19
3.11 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut.....	20
3.12 Vid FU-beslut beakta inte bara anmälningar som fristående ärenden.....	20
3.13 Bevisprovaktion	20
3.14 Nära samarbete med Konsumentverket.....	20
3.15 Samverkan för att förbättra företags och andra organisationers rutiner	20
3.16 Utöka informationen om bedrägerier på polisens hemsida	21
3.17 Ta hand om brottsoffer på ett likartat och bättre sätt	21
3.18 Utveckla polisens förmåga att samverka med fastighetsvärdar	21
3.19 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis	22
3.20 Öka polisens förmåga att säkra bevis i misstänkta fall av välfärdsbrott	22
3.21 Öka polisens förmåga att lämna tips till kommuner, Försäkringskassan m.fl.....	22
3.22 Ökad kvalitet på brottskodningen vid anmälningsupptagning	22
3.23 Utveckla förmågan att använda den nya sekretesslagstiftningen	22
3.24 Verka för att en avgift införs istället för en brottsutredning för mindre allvarliga bidragsbrott.....	23
3.25 Ökade kontroller för att förebygga felaktiga utbetalningar och välfärdsbrott.....	23
3.26 Verka för att det öppnas upp för andra myndigheter att bli en del av den brottsutredande verksamheten när det gäller bidragsbrott.	23
3.27 Verka för att reglerna för personlig assistans ses över.....	24
3.28 Verka för att förändra reglerna kring återbetalning av felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd från kommuner.....	24
3.29 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen	24

1. Kartläggning och analys, en nödvändig del av det brottsförebyggande arbetet

Bedrägeribrottsligheten har gått upp kraftigt och en viktig anledning är digitaliseringen som gör det möjligt att begå bedrägeribrott i stor skala och överföra pengar utan personlig kontakt. Brå framhåller att bedrägeribrottslighetens omfattning och stora brottsvinster gör det tydligt att förebyggande åtgärder mot bedrägerier behöver prioriteras och fokuseras och att Polismyndigheten behöver ta en ledande roll i detta arbete¹. För att förebygga brott behövs ett kunskapsunderlag och att olika aktörer involveras i arbetet. I slutet av våren 2024 förmedlade polisområdeschefen i Östergötland till mig som BF-samordnare i detta polisområde att det är angeläget att få ner antalet bedrägeribrott och att gav mig ett uppdrag att utveckla det brottsförebyggande arbetet mot denna brottstyp. Denna skrift har tagits fram inom ramen för detta uppdrag.

Polismyndighetens brottsförebyggande strategi är en centralt utformad inriktning för att undvika att det brottsförebyggande arbetet bedrivs slumpmässigt, ogenomtänkt och utan grund i vetenskap och beprövade erfarenheter. I denna strategi utgör kartläggning och analys en vital del av det brottsförebyggande arbetet. Det betonas vidare att ett problemorienterat arbetssätt ska integreras i all brottsförebyggande verksamhet på alla organisatoriska nivåer oavsett vad arbetet inriktats mot och att SARA-modellen² ska användas för att systematisera detta arbete³.

Bild 1. Figur av SARA-modellen som presenteras i Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet⁴.

¹ <https://bra.se/amnen/bedrageri> [2025-02-02]

² Se Eck, J. & Speman, W. (1987). Se bl.a. https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/hela_55_stegs_rapporten.pdf

³ https://polisen.se/siteassets/dokument/forebygga_brott/pm-2022-12-polismyndighetens-strategi-for-det-brottsforebyggande-arbetet.pdf

⁴ https://polisen.se/siteassets/dokument/forebygga_brott/pm-2022-12-polismyndighetens-strategi-for-det-brottsforebyggande-arbetet.pdf, sidan 9.

För att kunna vidta verkningsfulla åtgärder mot bedrägeribrott i polisområde Östergötland fanns det alltså ett behov av att genomföra en kunskapsinhämtning. Denna rapport, liksom i de separata rapporterna där analyser av respektive bedrägeribrott presenteras, inbegriper de två första stegen SARA-modellen (kartläggning och analys), men innehåller också en redovisning av olika åtgärdsförslag. Vissa av de föreslagna åtgärderna har också initierats men det redovisas inte i rapporten.

1.2 Tidigare rapporter, forskning och granskning

1.2.1 Rapporter och forskning

En del av kunskapsinhämtningen handlar om att inventera vad som redan har publicerats inom området. En sådan inventering visade att det finns flera rapporter som har tagits fram av Polismyndigheten, dock ingen kartläggning och analys av bedrägeribrott enligt Sara-modellen, utan att det fanns ett behov av att genomföra en sådan kartläggning och analys av bedrägeribrotten i polisområde Östergötland. I en sådan kartläggning och analys är flera av de rapporter som publicerats av Polismyndigheten användbara – till exempel rapporter där brottsvinsterna för bedrägeribrottslighet beräknas⁵. Det finns också en rapport som tagits fram i ett samarbete mellan polisen i de nordiska länderna⁶ som på ett pedagogiskt sätt beskriver vad som karaktäriserar vissa typer av bedrägerier. Presentationerna görs mestadels på en övergripande nivå och det redovisas inte om det är en statistisk genomgång som ligger till grund för de uppgifter som presenteras i rapporten eller om det är uppskattningar som bygger på en känsla av hur det ser ut. De åtgärdsförslag som tas upp är av strategisk karaktär såsom att samarbetet måste öka, att det krävs lagändringar och att det finns ett behov att sätta press på de som ansvarar för de plattformar där bland annat annonser kopplat till investeringsbedrägerier läggs ut.

Förutom Polismyndighetens publikationer finns skrifter och underlag från andra aktörer som kan användas i analysarbetet. Finansinspektionen har exempelvis publicerat en rapport som beskriver investeringsbedrägerier och arbetet för att förbygga dessa⁷. Svensk handel har publicerat en rapport om handelns utsatthet för IT-relaterad brottslighet och Brottsförebyggande rådet publicerade under hösten 2023 en rapport som handlar om bedrägerier mot privatpersoner⁸. BRÅ:s rapport bygger i huvudsak på intervjuer med personer som arbetar med att förebygga bedrägeribrottslighet men redovisar även brottsstatistik, där man presenterar fördelningen av anmälda bedrägeribrott. Statistiken är hämtad från år 2022.

⁵ Se t.ex. https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf [2025-03-09]

⁶ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

⁷ <https://www.fi.se/contentassets/0d9a28b48e97416eb365ab88f19ad325/rapport-motverkande-av-investeringsbedragerier.pdf>

⁸ https://bra.se/download/18.3808406a192bd2f0b727c8f/1730736409029/2023_11_Bedragerier-mot-privatpersoner.pdf

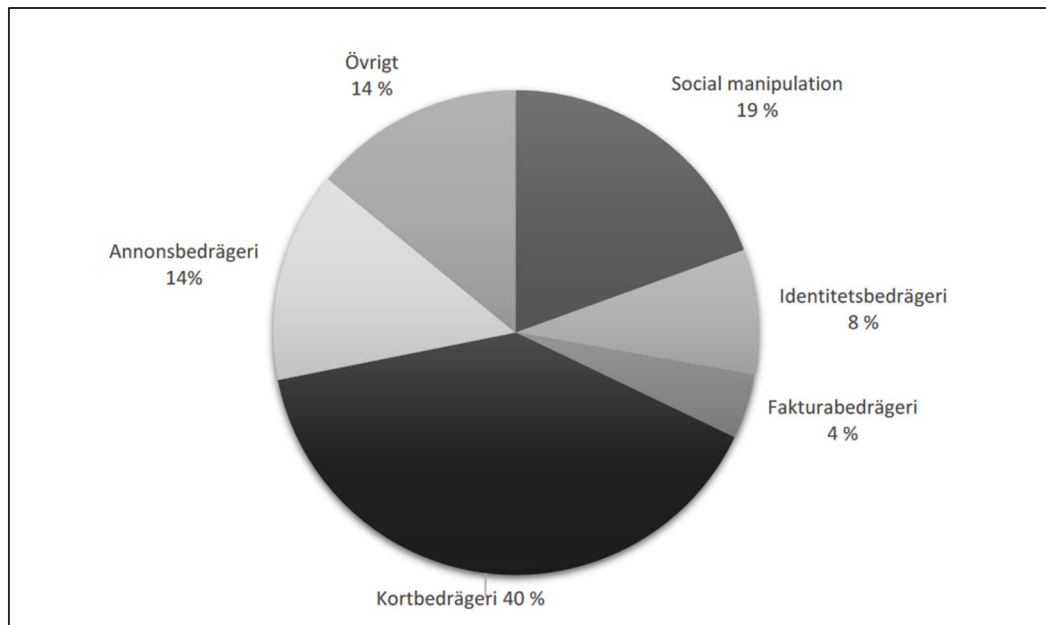

Diagram 1. Fördelning av anmälda bedrägeribrott år 2022⁹.

I den redovisade brottsstatistiken särskiljs inte fullbordade brott och försöksbrott eftersom försök och fullbordat brott har samma brottskod.

Vad gäller de bedrägeribrott som brukar benämnas som välfärdsbrott så har Brå inte publicerat någon rapport som tar ett samlat grepp över dessa brott, men år 2022 presenterades en rapport om felaktiga utbetalningar från kommuner och regioner till företag och föreningar¹⁰. Rapporten bygger på 166 intervjuer, en enkät som skickats till samtliga kommuner samt en analys av 97 ärenden. Det framgår att urvalet av de 97 ärendena inte gjorts utifrån en systematisk sammanställning, utan har baserats på förfrågningar till kommuner, regioner och myndigheter samt en sökning i en rättsdatabas¹¹. Syftet med genomgången av ärendena var "att illustrera och fördjupa förståelsen av intervjupersonernas berättelser och fallbeskrivningar."¹² Urvalet till Brås studie är därmed inte gjort på ett sådant sätt att det går att göra kvantitativa jämförelser med vad som framkommit vid analysen av bidragsbrotten i innevarande analys, men Brås rapport kan berika analysen genom vad som framkommit i de intervjuer de hållit.

Ekonomistyrningsverket (ESV) har haft i uppdrag att årligen redovisa en samlad analys av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. I de olika delrapporterna som blev resultatet

⁹ https://bra.se/download/18.3808406a192bd2f0b727c8f/1730736409029/2023_11_Bedragier-mot-pri-vatpersoner.pdf sidan 23.

¹⁰ <https://bra.se/download/18.366598ab19270941a1c3b2b/1729259835797/2022%201%20Valf%C3%A4rdsbrottslig-het%20mot%20kommuner%20och%20regioner.pdf>

¹¹ Sökorden inkluderar områden som hemtjänst, personlig assistans, förskrivning av läkemedel och Vårdcentral.

¹² https://bra.se/download/18.3808406a192bd2f0b727c8f/1730736409029/2023_11_Bedragier-mot-pri-vatpersoner.pdf, sidan 22.

av innevarande analys hänvisas till de rapporter från ekonomistyrningsverket¹³ som innehåller information som kan fördjupa förståelsen för den analys som gjorts av de anmälningar som inkom till polisområde Östergötland i början av år 2024. Utbetalningsmyndigheten inrättades i januari 2024 i syfte att upptäcka, förhindra och förebygga felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet. Myndigheten har hitintills publicerat två rapporter och i analysen av de olika bidragsbrotten i Polisområde Östergötland sker hänvisningar även till dessa.

Vidare publicerade Inspektionen för Arbetslöshetsförsäkringen¹⁴ år 2024 en rapport som behandlar bedrägerier mot arbetslöshetskassorna, och en rapport från Sveriges kommuner och regioner (SKR) år 2024¹⁵ handlar om felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd. Bägge dessa rapporter är relevanta att referera till i analysen av bidragsbrott i Östergötland. Likaså publicerade Inspektionen för socialförsäkring år 2022 en rapport¹⁶ om misstänkt fusk med assistentersättning, och inom ramen för Cura¹⁷ publicerades en rapport år 2024¹⁸ som berörde välfärdsbrottslighet inom vård och omsorg. Båda dessa rapporter refereras till i denna kartläggning.

Det fanns också medieinslag som berikar analysen och förståelsen för hur brotten går till och då framförallt ett program i SVT:s uppdrag granskning som åskådliggör hur en svensk liga med telefonbedragare i Marbella agerade för att lura pensionärer på deras besparingar¹⁹ samt ett reportage i tidningen Filter om romansbedragare som verkar från Västafrika²⁰. Även andra medieinslag har bedömts som användbara för att åskådliggöra vissa fenomen och faktorer.

1.2.2 Granskningar

Det finns flera rapporter och andra skrifter som berör polisens utredningsarbete där det framgår att de stora resurstillskotten till Polismyndigheten inte har återspeglats i utredningsresultaten²¹. Hur utredningsverksamheten fungerar är av betydelse för det förebyggande arbetet gällande bedrägeribrott och i granskningar genom åren har det upprepade

¹³ <https://www.esv.se/press-och-publicerat/publikationer/2023/allmanhetens-installning-till-bidragsbrott-och-myndigheternas-kontroller-2023/> och <https://www.esv.se/contentassets/f569dc2ef01645b8923d086f73d874c3/2024-32-malet-att-minska-de-felaktiga-utbetalningarna-fran-valfardssystemen-en-samlad-analys-av-maluppfyllelsen-for-2023.pdf>

¹⁴ <https://www.iaf.se/globalassets/dokument/rapporter/2023-2024/2024-6-bidragsbrott-inom-arbetsloshetsforsakringen.pdf>

¹⁵ <https://skr.se/download/18.377bc7e1192ae26b95b251ee/1729764391020/Rapport%20Felaktiga%20utbetalningar%20inom%20ekonomiskt%20bist%C3%A5nd%202024.pdf>

¹⁶ <https://isf.se/download/18.7b6596184b3f2c1f85e4b6/1670934784269/Rapport%202022-9%20Felaktiga%20utbetalningar%20av%20assistansers%C3%A4ttning.pdf>

¹⁷ Myndighetsgemensam satsning mot organiserad brottslighet.

¹⁸ Myndighetsgemensam rapport om välfärdsbrottslighet inom vård och omsorg.

¹⁹ <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/granskning-se-bedragarnas-metoder-fran-insidan-har-toms-margareta-konto>

²⁰ Filter nr 93 (augusti/september 2023). *Kär och galen. Om den västafrikanske industrin bakom romansbedrägerier*. Text och foto: Torbjörn Wester.

²¹ Se t.ex. https://bra.se/download/18.403f39de192bd4311312a49/1730111578682/2024_9_Polisens%20utredning%20av%20grova%20brott%20och%20brott%20mot%20s%C3%A4rskilt%20outsatta%20brottsoffer.pdf och https://www.riksrevisionen.se/download/18.1e0fa62b19047f61fcc7459/1719229717659/RiR_2023_2_rapport.pdf

gångar påpekats att polisen måste öka sin förmåga och ansträngningar att utreda bedrägeribrott. Justitieombudsmannen skrev exempelvis år 2009 att:

”Under flera års tid har jag vid ett mycket stort antal tillfällen tvingats rikta kritik mot polisen för långsam handläggning av kriminalärenden. Det slag av ärenden som kanske oftast drabbats av sådan kritik har rört utredningar om misstänkt bedrägeribrott.”²²

JO konstaterade att polisen återkommande gånger i sina yttranden till JO hänvisat till att:

”erforderliga åtgärder har vidtagits i syfte att förbättra utredningsverksamheten inom myndigheten och att den nya organisationen ger bättre förutsättningar för ett mer effektivt och rättssäkert utredningsarbete”²³

JO valde att vänta tre år efter införandet av en ny organisation för att hantera bedrägeribrott innan granskning av denna verksamhet genomfördes. Detta med hänsyn till att det kan ta tid innan en ny organisation fungerar tillfredsställande²⁴. Men det hjälpte inte. JO skrev i sitt beslut att:

”Resultatet av den nu gjorda granskningen är det mest nedslående vad gäller bristerna i polisens brottsutredande verksamhet som jag har kommit i kontakt med under mina sex år som chefsjustitieombudsman /.../ Polismyndigheten och ytterst dess ledning förtjänar mycket allvarlig kritik för de brister som uppdagats.”²⁵

År 2021 presenterade internrevisionen en uppföljande granskning av Polismyndighetens arbete med bedrägeribrott²⁶. Det framfördes att olika åtgärder genomförts sedan förra granskningen fem år tidigare, men att i stort sett inga åtgärder vidtagits i huvuddelen av ärendena, det vill säga i ärenden där beslut fattats om att inte inleda en förundersökning. Internrevisionen konstaterade att det oftast inte vidtas åtgärder från polisens sida i syfte att komplettera eller klargöra inkomna anmälningar och internrevisionen drog slutsatsen att det finns en generell brist på aktiva polisiära utredningsåtgärder innan beslutet fattas att inte inleda en förundersökning. Internrevisionen påtalade att medborgare ska kunna förvänta sig att de brott som anmäls bedöms kvalificerat och korrekt, och att de brott som har förutsättningar att nå lagföring utreds.

Internrevisionen fann att Polismyndigheten inte har följt Rättegångsbalkens regelverk när de beslutat om att inte inleda förundersökning i de granskade bedrägeriärendena. Det saknas en aktiv förundersökningsledning och beslut att inte inleda förundersökning fattas generellt utan relevanta underlag. Det är dessutom vanligt att det av ett beslut framstår som att polisen vidtagit åtgärder trots att så ej är fallet. Ett exempel som internrevisionen specificerar är användningen av uttrycket *”Vidare utredning torde ej leda till att brott kan styrkas mot viss person”* som kan ge sken av att utredningsåtgärder vidtagits även om så inte varit

²² JO 2576-2009, sidan 1.

²³ JO 2576-2009, sidan 1.

²⁴ JO 2576-2009, sidan 1.

²⁵ JO 2576-2009, sidan 10.

²⁶ Polismyndigheten (2021). *Internrevisionens uppföljande granskning av polisregionernas handläggning av bedrägeriärenden*. Rapport A244.678/2016. Stockholm: Polismyndigheten.

fallet²⁷. **Internrevisionen konstaterar att beslutsgrunderna verkar användas summariskt och är i många fall felaktiga och missvisande.**

Polisens bristande förmåga att utreda ärenden har inte bara identifierats vad gäller bedrägeriärenden, utan även vid andra typer av brott²⁸. I en djupstudie som Brå gjorde av 615 misshandelsanmälningar framkom att det i nedlagda ärenden inte vidtagits utredningsåtgärder som var möjliga att göra:

”I 60 procent av de nedlagda anmälningarna finns möjliga trådar som polisen inte dragit i. De motsvarar nästan hälften av alla inkomna anmälningar (48 %). Det tyder på att det finns en stor potential att öka personupplärningen”²⁹

Polisens utredningsverksamhet berörs i kartläggningen och analysen eftersom bristande lagföring är en viktig anledning till att bedrägeribrott har kunnat bli ett område där gärningspersoner relativt ostört har kunnat utveckla sin brottslighet. I analysen har möjligheten nyttjats att dra paralleller till utredningsarbetet inom andra verksamhetsfält.

1.3 Tillvägagångssätt vid kartläggningen och analysen av bedrägeribrott i Östergötland

Kartläggningen och analysen syftar till att ligga till grund för att utarbeta åtgärder som polisområde Östergötlands skulle kunna vidta för att försöka minska antal bedrägeribrott. För att kunna genomföra verkningsfulla brottsförebyggande åtgärder krävs en hög grad av konkretion där hänsyn tas till lokala och regionala variationer. Det primära var därför att undersöka hur den lokala problembilden ser ut vad gäller inkomna bedrägeriärenden i polisområdet. Brottsförebyggande rådets slutsats att fördelningen av bedrägerityper har varierat över tid gjorde att det fanns skäl att ha ett underlag som var så färskt som möjligt. Analysen påbörjades sista veckan i april 2024 och det underlag som användes i analysen var de bedrägeriärenden som inkommit till polisområde Östergötland från 1 januari 2024 fram till analysarbetet påbörjades.

En lista på diarienummer på samtliga anmälda bedrägeriärenden i polisområde Östergötland under denna period erhöles från Enheten för verksamhetsstyrning och analys. De drygt 2500 ärendena (2519) analyserades utifrån den klassificering som angavs i utdraget som utgick från den brottskod som angivits i anmälningarna. Fördelningen (enligt brottsstatistiken) av dessa ärenden ser ut som följer:

²⁷ Polismyndigheten (2021). *Internrevisionens uppföljande granskning av polisregionernas handläggning av bedrägeriärenden*. Rapport A244.678/2016. Stockholm: Polismyndigheten, v sidan 19.

²⁸ Se Riksrevisionen (2023). *Polisens hantering av mängdbrott – en verksamhet vars förmåga behöver förstärkas*. RiR 2023:2. Stockholm: Riksrevisionen.

²⁹ Brå (2009). *Misshandel mellan obekanta. Kan fler brott klaras upp?* Del 2. Rapport 2009:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, sidan 35.

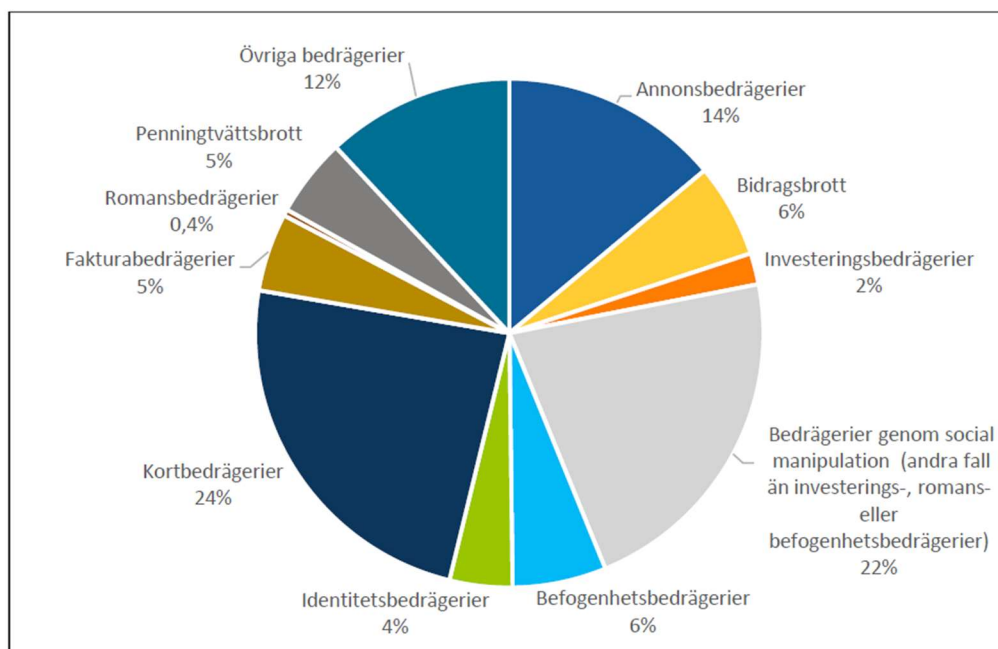

Diagram 2. Fördelning av anmälda bedrägeribrott år i Polisområde Östergötland 1 januari 2024 till sista veckan i april 2024 (Källa: brottsstatistik hämtad från polisen, inskrivningsdatum). (n=2519)

När det gäller bidragsbrott (142 ärenden), identitetsbedrägerier (98 st) investeringsbedrägerier (51 ärenden) och romansbedrägerier (13 ärenden) så analyserades samtliga inkomna ärenden. Eftersom romansbedrägerierna var så få så inhämtades fler ärenden. Analys- och skrivarbetet hade fördröjts av att ett uppdrag att utvärdera av säkerhetszonen i Norrköping under sommaren 2024 tillkom, och det fanns därför möjlighet att inkludera alla romansbedrägerier som inkommit under år 2024 i analysen. För att antal ärenden skulle nå upp till över trettio stycken inkluderades även alla inkomna ärenden gällande romansbedrägerier för år 2023 (totalt ingick 35 ärenden i analysen). För övriga bedrägeribrott gjordes det ett slumpmässigt urval av 100 ärenden i respektive brottskategori.

Analysen gick till så att information i ärendena såsom anmälningar, förhör m.m. lästes igenom och dessa låg till grund för en kategorisering av respektive bedrägerityp och polisens hantering av respektive ärende. Vidare analyserades den brottslighet som de som var misstänkta för brott tidigare dömts eller misstänks för genom en genomgång av brotts- och misstänkeregistret.

För att få en fördjupad förståelse genomfördes också samtal med anställda inom Polismyndigheten som kommer i kontakt med bedrägeribrott och personer utanför polisen som har en kunskap om denna typ av brottslighet. Det handlade bland annat om anställda inom kommuner i Östergötland för att få en förståelse för hur framförallt processerna gällande arbetet med bidragsbrott ser ut. En orsak till detta var det samarbete mellan kommuner och polis som stipuleras i medborgarlöften. De togs fram ett antal processbeskrivningar som de som lämnat informationen fick ta del av och komma med synpunkter på. Dessa processbeskrivningar har använts som ett underlag i analysarbetet av hur arbetet med att förebygga välfärdsbrott kan utvecklas.

Förutom att analysen syftar till att polisområde Östergötland ska kunna förebygga bedrägeribrott kan den ge värdefull kunskap om hur bedrägeribrottsligheten gestaltar sig på detaljnivå för samtliga bedrägeribrott. Även om det specifikt gäller polisområde Östergötland under fyra månader år 2024 kan den ge indikationer på hur bedrägeribrottsligheten ser ut på nationell nivå och kan användas för att göra jämförelse med andra polisområden och resultat utifrån ett nationellt perspektiv om det genomförs motsvarande analyser. Resultatet av analysen kan också vara intressant för andra organisationer som berörs av bedrägeribrottslighet och för politiker och andra beslutsfattare som önskar få en ökad kunskap om bedrägeribrott och hur dessa kan motverkas.

2. Resultat av analysen av bedrägeribrott

Resultatet av kartläggnings- och analysarbetet presenteras i separata rapporter för respektive brottskategori, men några övergripande iakttagelser kommer beröras nedan.

2.1 Klassificering och brottskoder

Ett förhållande som finns anledning att nämna är att det under analysen blivit tydligt att det finns ett behov att genom brottskoder separera försöksbrott från fullbordade brott. Fullbordade brott och försöksbrott har i dagsläget samma brottskoder. Dessutom finns ett behov av att förändra klassificeringen av flera bedrägerityper eftersom definitionen för vissa kategorier av bedrägeri överlappar andra definitioner. Nedanstående tabell som visar andelen försöksbrott, andelen felkodade ärenden och andelen ärenden där det är oklart om brottskodningen är korrekt. Det bygger på en genomläsning av det material som finns i respektive ärenden och mer detaljer finns i de separata rapporterna för respektive brottskategori.

Tabell 1: Andelen felkodade ärenden, kodning som går att ifrågasätta (tveksam kodning) samt hur stor andel av de anmälda brotten som inte rör sig om ett fullbordat brott (försök)³⁰.

Typ av bedrägerier	Felkodade	Tveksam kodning	Försök
Annonssbedrägerier	18%	0%	15%
Investeringsbedrägerier	22%	0%	16%
Befogenhetsbedrägerier	16%	17%	81%
Identitetsbedrägerier	19%	2%	38%
Fakturabedrägerier	18%	1%	71%
Social manipulation (Övriga fall)	50%	13%	37%
Kortbedrägerier	0%	8%	0%
Romansbedrägerier	0%	0%	9%
Välfärdsbrott	0%	0%	1%
Övriga bedrägerier	68%	2%	3%
Penningtvätt	78%	0%	0%

I dagsläget är den statistik som kan erhållas så bristfällig att den till stora delar inte är användbar för att följa upp omfattningen och fördelningen av bedrägeribrotten. Det hämmar arbetet för att motverka bedrägeribrott. Vid samtal med anställda inom polisen som arbetar med bedrägeribrott på nationell nivå har det framkommit att det framförts behov och önskemål till Brå om sådana justeringar, men att det ännu inte resulterat i några förändringar. Dessa förändringsbehov ligger på andra än Polisområde Östergötland att effektuera, men representanter för polisområde Östergötland kan så fort tillfälle ges i olika sammanhang påpeka detta förändringsbehov för att bidra till att ett tillräckligt högt förändringstryck uppstår.

2.2 Förmåga att utreda bedrägeribrott

En annan övergripande iakttagelse är att polisen måste öka sin förmåga och ansträngningar att utreda bedrägeribrott. Det som framkommer i analysen av hanteringen av de inkomna bedrägeriärendena i polisområde Östergötland pekar på att problem som tidigare

³⁰ Se de separata rapporterna för en närmare beskrivning av underlaget till denna sammanställning.

identifierats av internrevisionen och Justitieombudsmannen fortfarande kvarstår. Det är inget som är unikt för polisområde Östergötland utan är ett generellt fenomen i hela Polismyndigheten³¹. En generell problematik är att det är vanligt att beslut att inte inleda förundersökning fattas utan relevanta underlag. De flesta sådana nedläggningsbeslut fattas av polisens kontaktcentrum (PKC). Förutom detta finns förundersökningsledare som arbetar på PKC eller bedrägerienhet som särskilt utmärker sig genom att använda en viss nedläggningsgrund på ett uppenbart felaktigt sätt. Om det infördes strukturerade kvalitetskontroller av FU-beslut skulle det finnas möjlighet att identifiera utbildnings- och korrigeringsbehov. Det finns initiativ som genomförts som visar att det finns goda möjligheter att utveckla polisens utredningsverksamhet med bedrägeribrott. På liknande sätt har det genomförts andra aktiviteter i andra delar av landet som visar att det finns goda möjligheter att utveckla polisens arbete med bedrägeriärenden. I ett pilotprojekt som genomfördes med en mycket begränsad personalnumerär på PKC i region Väst kunde drygt 600 000 kr återföras/frysas/spärras/tas i beslag genom att åtgärder vidtogs omgående i ärenden och att ärendena inte blev liggande³².

2.3 Särskilda enheter för olika typer av bedrägeribrott

En slutsats som dragits under analysarbetet är att trots att bedrägerityperna skiljer sig åt så har detta förhållande inte påverkat upplägget av polisens verksamhet i någon nämnvärd utsträckning. En parallell går att dra till om någon blir utsatt för fysiskt våld – där det finns olika enheter som hanterar denna problematik. Det finns exempelvis särskilda enheter som utreder misshandel i nära relation, en uppbyggd organisation för att utreda ärenden där barn är inblandade, enheter som hanterar grova våldsbrott och enheter som utreder krogbråk och andra mindre allvarlig form av fysiskt våld. När det gäller bedrägeribrott klumpas brotten vanligen ihop till en stor massa, vilket inte är unikt för hur polisområde Östergötland valt att lägga upp sitt arbete med bedrägeribrott. Det finns dock anledning att fundera på om det finns mer effektiva sätt att lägga upp arbetet.

2.4 Bedrägeribrottens status

En ytterligare slutsats som har koppling till ovanstående är de signaler som skickas som påverkar vilken status arbetet med bedrägeribrott har och kommer få. Det handlar exempelvis om val gällande den fysiska placeringen av bedrägeriverksamheten och olika yttranden av högre chefer om denna verksamhet.

2.5 Proaktivt och brottsförebyggande arbete

För att angripa problematiken med bedrägeribrott finns det **ett behov av att polisen anammar ett annat förhållningssätt** och inte enbart inväntar att anmälningar inkommer och där efter vidtar utredningsåtgärder i fall det bedöms som möjligt att lagföra en misstänkt. Istället finns ett behov av att agera proaktivt och brottsförebyggande för att minska gärningsmäns intresse och möjligheter att ägna sig åt bedrägerier. Ett par sådana initiativ vad gäller vissa brottstyper har initierats på individnivå av polisanställd i Norrköping som gett intressanta resultat.

³¹ Se t.ex. JO anmälan 5564-2023 som en FU-ledare på PKC i region Väst gjorde där han bland annat skrev: *”Jag törs påstå att ett mycket stort antal ärenden läggs ned på grund av myndighetens ärendebelastning och inte med hänsyn till aspirationsprincipen”*

³² Genomfördes mellan 2024-10-14-2024-12-31.

Vidare finns det ett behov av att omgående när anmälningar kommer in vidta även proaktiva och brottsförebyggande åtgärder, till exempel att försöka hitta andra målsäganden som blivit drabbade. En ändrad inriktning där det brottsförebyggande arbetet tillmätts större betydelse kan dock generera i fler anmälningar och riskerar därigenom att möta motstånd och avfärdas av chefer inom polisen med argumentet att vi har tillräckligt med anmälningar att hantera och inte behöver eftersöka fler anmälningar. En sådan inställning kan kopplas till det stora fokus som finns på att minska antal ärenden i balans och att brottsförebyggande aktiviteter inte mäts och därmed inte värdesätts i tillräckligt hög grad i verksamheten. Det har också under analysen blivit tydligt att det finns en stor utvecklingspotential vad gäller kunskapen om innebörden av Brottsförebyggande arbete, att bygga arbetet på analyser och utarbetade strategier samt att stödja sig på vad forskning och reflekterad beprövad erfarenhet visar sig kunna vara effektivt.

Bedrägeriverksamheten i polisområde Östergötland följer inte Polismyndighetens strategi för den brottsförebyggande verksamheten vad gäller att ett problemorienterat arbetssätt ska integreras i all brottsförebyggande verksamhet på alla organisatoriska nivåer oavsett vad arbetet inriktas mot, och att SARA-modellen ska användas för att systematisera arbetet. Ett flertal chefer och anställda i polisområde Östergötland verkar dessutom dra ett likhets-tecken mellan informationsträffar och brottsförebyggande verksamhet trots att informationsspridning har visat sig ha en dålig effekt på möjligheten att förebygga brott³³. Det bristfälliga sättet att hantera det stora inflödet av bedrägeribrott med hjälp brottsförebyggande verksamheten skulle kunna liknas vid ett tak med 30 hål och att 20 anställda bär varsin hink och försöker fånga upp vatten som läcker in från hålen, men att det inte avdelas resurser för att laga 10 av hålen i taket eftersom det på kort sikt blir mer blött på golvet.

Effektiva brottsförebyggande aktiviteter förekommer dock inom polisområdet. Dessa kan till stora delar kopplas till initiativ från enskilda anställda. Ett sådant exempel handlade om ett problem i samband med att personer lade ut annonser på nätet om försäljning av bil/husvagn/husbil etc. De blev sedan kontaktade av någon som ville köpa fordonet eller som erbjöd sig att hjälpa till att sälja fordonet (bilförmedlare) till en köpare. Målsägandena lurades att skriva över fordonet och det såldes sedan vidare till en bilfirma där den egentliga ägaren av fordonet inte fick några pengar. Både bilfirman och den ursprungliga ägaren gjorde sedan anspråk på fordonet. För att förebygga denna typ av bedrägerier ringde en polisanställd runt till alla bilfirmor på några orter och informerade om modus och bad dessa att ta kontakt med tidigare ägare om någon kommer in och vill sälja en bil som denna nyss blivit ägare till. Denna typ av bedrägerier upphörde på dessa orter efter den polisanställdes samtal, där en annan central framgångsfaktor var att se till att fordon så snart det var möjligt efterlystes i Väg och trafikregistret.

Ett annat exempel är brottsförebyggande arbete mot misstänkta som återkommande gånger ägnar sig åt penningtvätt eller annonsbedrägerier. Det tar ofta lång tid innan en penningtvättare/annonsbedragare kallas till förhör. Många gånger hinner de begå flera brott med samma modus. Förutom att fler målsäganden drabbas av deras brott blir utredningsarbetet mer komplicerat och tidskrävande, vilket också kan förlänga tiden innan någon kallas till förhör. Det kan lätt uppstå en ond cirkel när misstänkta tänker att de kan fortsätta eftersom ingenting verkar hända, vilket i sin tur riskerar att generera fler brott och fördröja att den misstänkte kallas till förhör. En polisanställd började ta kontakt med misstänkta som återkom vid denna typ av brott och lämnade information om att de framgent kommer att

³³ Kommer utvecklas vidare i de separata rapporterna där de olika brottskategorierna analyseras.

kallas till förhör med anledning av att vissa transaktioner har upptäckts på dennes konto eller en liknande kort beskrivning som inte handlade om en delgivning av misstanke. När det gäller penningtvätt och annonsbedrägerier finns ingen risk att förstöra utredningarna eftersom bevisen redan är säkrade genom transaktionerna på kontona. Resultatet av dessa kontakter med misstänkta var att nästa alla som fått ett samtal upphörde med denna typ av brott. Den polisanställde som ringt till misstänkta lokaliserade även ett antal misstänkta i ett angränsande lokalpolisområde där det uppfattades att den nyss nämnda metoden hade kunnat varit framgångsrik. Inom ramen för det kartläggnings- och analysarbetet som genomfördes i denna rapport erhöles 17 personnummer av den av den polisanställde. Nedan redovisas brottsmisstankar för 3 av dessa personer.

Tabell 2. Exempel på tre personer som återkommande gånger misstänkts för bedrägeribrott utan att de kontaktats av polisen.

Person A	Person B	Person C
Broddsdatum: 20230906-20250222 14 bedrägeribrott. 9 nedlagda ärenden. 5 öppna ärenden. Polis har inte haft kontakt med misstänkt vare sig i de nedlagda eller öppna ärendena.	Broddsdatum: 20230707-20240925 18 bedrägeribrott 3 ringa stöld (snatterier) 17 bedrägeribrott nedlagda. 1 bedrägeribrott öppet (1,5 år gammalt ärende, 45 000 kr) Polis har inte haft kontakt med misstänkt vare sig i de nedlagda eller öppna bedrägeriärendena 1 ringa stöld, 25 kr (nedlagt) 2 ringa stöld, 383 respektive 238 kronor (redovisade genom snabbare lagföring samma dag som brott skedde respektive tre dagar senare)	Broddsdatum: 20240527-20250115 4 bedrägeribrott 2 nedlagda ärenden 2 öppna ärenden Polis har inte haft kontakt med misstänkt vare sig i de nedlagda eller öppna bedrägeriärendena.

När denna text skrevs i juni 2025 hade inte någon av de 17 misstänkta personerna där tre exempel presenteras ovan sett att polisen bryr sig om deras begångna bedrägeribrott. Om inga åtgärder vidtas mot de personer som är återkommande gärningspersoner i framförallt penningbrott och annonsbedrägerier eller att det tar lång tid innan det blir någon form av reaktioner kopplat till dessa brott är det inte osannolikt att listan med bedrägeribrott fylls på. Genom att tillämpa det arbetssätt som har använts i angränsande lokalpolisområde hade det funnits goda möjligheter att begränsa inflödet av bedrägeriärenden om vissa aktiva gärningsmän upphörde att ägna sig åt denna typ av brott.

Den brottsförebyggande verksamheten har ett litet utrymme i polisområde Östergötlands verksamhet generellt och det gäller inte minst inom utredningsverksamheten³⁴. Polisområde Östergötland är inte unika i det sammanhanget. Det finns emellertid tankar på att följa upp det brottsförebyggande arbetet på annat sätt och det är positivt att det i praktiken verkar finnas en ambition att börja ta vissa steg i den riktningen i Polisområde Östergötland,

³⁴ <https://polisforskning.se/ws/media-library/f02c0b4b4dd84183959fd74ab81428d1/visselblasar-anmalan-bf-och-lokal-narvaro.pdf>

men också på nationell nivå. Det har förutsättningar att på längre sikt gagna arbetet med att förebygga bedrägeribrott. Även en lång vandring börjar med ett första steg

2.6 Problembeskrivningar av olika brottstyper

För att kunna angripa problematiken med bedrägeribrott är det betydelsefullt med välgrundade problembeskrivningar och att de olika brottstyperna analyseras var för sig. Analyserna visar att vissa bedrägerityper ingår som inkomstbringande aktiviteter i den grova organiserade brottsligheten, medan andra inte gör det. Gärningspersonerna vid exempelvis annonsbedrägerier rör sig i huvudsak om ensamagerande individer som verkar se en möjlighet att tjäna pengar genom att begå denna typ av brott snarare än att det handlar om ett brottsupplägg som planeras inom ramen för strukturer som ingår i den organiserade brottsligheten. Befogenhetsbedrägerier och investeringsbedrägerier är däremot ett exempel på motsatsen. När det gäller viss cyberbrottslighet som romansbedrägerier hamnar en stor andel av brottsvinsterna i Västafrika som är stora på cyberbrott och inte hos kriminella gäng i Sverige.

2.7 Slutsatser från statistiska analyser

Analysen som skett inom ramen för denna rapport pekar vidare på att det finns en risk att dra felaktiga slutsatser utifrån renodlade statistiska analyser som utgår från anmälda bedrägeribrott. Det förekommer brottsupplägg inom ramen för den organiserade brottsligheten där välfärdssystemet utnyttjas, men även om en statistisk analys visar att många som är verksamma inom den organiserade brottsligheten ägnar sig åt bidragsbrott utgör de en liten del av de som misstänks för välfärdsbrott. Dessutom kan en statistisk analys som inte kombineras med en kvalitativ analys av information i respektive anmälan ge intrycket av att de välfärdsbrott som personer inom den organiserade brottsligheten ägnar sig åt ingår som ett omfattande välplanerat brottsupplägg inom den organiserade brottsligheten – trots att så inte är fallet. Personer inom den grovt organiserade brottsligheten är multikriminella och välfärdsbrott de misstänks eller dömts för kan handla om att de har utnyttjat välfärdssystemet på individ- och familjenivå på samma sätt som personer som inte alls förekommer i brotts- eller misstankeregistret.

Sammanfattningsvis är det viktigt att inte sätta ett likhetstecken mellan bedrägeribrottslighet och den grova organiserade brottsligheten, utan den senare bör angripas på ett samlat sätt som innefattar utredning och ett agerande mot olika typer av brott och med metoder som har goda förutsättningar att lyckas. Här finns det intressanta nationella och internationella uppslag som polisområde Östergötland (och många andra polisområden) kan dra nytta av och detta kan med fördel framgent bli föremål för en analys och beskrivning i en separat rapport.

Slutligen går det att konstatera att externa aktörer såsom banker har genomfört åtgärder för att försvåra bedrägeribrott, men att det krävs mer och att det finns ett behov för Polismyndigheten verka för att det uppstår ett tillräckligt förändringstryck. Polisområdet Östergötland kan bidra till detta. Detta beskrivs i de separata rapporterna som rör de olika bedrägerityperna liksom att det finns ett behov av förändring av nuvarande lagstiftning – även om det inte ägnas utrymme åt att göra några rättsanalyser.

3. Åtgärdsförslag

I de separata rapporterna där respektive brottskategori analyseras presenteras också en rad åtgärdsförslag för varje brottstyp. I nedanstående summariska sammanställning beskrivs dessa kortfattat för att ge en överblick över de olika typer av åtgärder som kan komma ifråga. Det är viktigt att komma ihåg att arbetet med att ta fram åtgärdsförslag kommer att fortsätta i dialog med berörda och att enligt Sara-modellen (som beskrivs i inledningen av denna sammanställning) vidtagna åtgärder alltid ska utvärderas för att ge underlag för den fortsatta metodutvecklingen. Denna rapport är således ett levande dokument som kommer kompletteras med beskrivningar av de åtgärder som tagits fram och utvärderingar av dessa.

3.1 Verka för att initialt erhålla vissa uppgifter i ärenden

Avser: Främst befogenhetsbedrägerier, fakturabedrägerier och investeringsbedrägerier.

Finns ett behov att i samband med anmälningsupptagning eller i nära anslutning till denna säkerställa viss typ av information som många gånger saknas i dagsläget. Det skulle öka förutsättningarna att kunna hushålla med polisens resurser på ett effektivt sätt genom att tid inte läggs ned på fall som är utsiktslösa att klara upp, öka kvaliteten på underlagen för nedläggning och samtidigt ge användbar information i det kartläggningsarbete som krävs för att kunna rikta in insatser för att klara upp, hindra och försvåra vissa typer av bedrägeribrott. Förslagsvis utarbetas en rutin och dokument som används i samband med anmälningsupptagning eller som skickas ut digitalt strax därefter till den som gjort anmälan för att fånga upp viss information.

3.2 Verka för att det ska stå mer information i anmälningar som gjorts via web

Avser: Kortbedrägerier.

I anmälningar om kortbedrägerier som gjorts via webbanmälningar finns i normalfallet ingen information alls om hur brottet gått till. Det borde vara möjligt att presentera modus på ett kortfattat och strukturerat sätt genom information som anges i webbanmälningarna.

3.3 Verka för att möjliggöra webbanmälan för vissa typer av bedrägerier

Avser: Fakturabedrägerier och kortbedrägerier.

Möjligheterna att kunna göra en webbanmälan gällande fakturabedrägerier skulle underlätta för företag att göra anmälningar som de i dagsläget avstår ifrån att göra på grund av att det tar för lång tid samt att det skulle finnas möjligheter att säkra viss information som i dagsläget ofta saknas.

Det går i dagsläget att göra webbanmälan för vissa typer av kortbedrägerier. Det vore bra om det gick att göra webbanmälningar för fler typer av kortbedrägerier.

3.4 Bevaka inkomna anmälningar

Avser: Samtliga brottskategorier, men i lägre grad välfärdsbrott jämfört med de andra brottskategorierna.

Ha en kontinuerlig bevakning av inkomna anmälningar där information ligger till grund för proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter.

3.5 Spaning på nätet efter misstänkta bedrägeriförsök

Avser: Annonnsbedrägerier, investeringsbedrägerier och romansbedrägerier.

Genomför spaning på nätet efter misstänkta annons-, investerings- och romansbedrägerier. Ett sådant arbete skulle kunna utföras inom ramen för polisens volontärverksamhet. Det finns ett behov av att utforma en utbildning i hur denna typ av bedrägerier kan lokaliseras som de som utför spaning på nätet genomgår (oavsett om det är volontärer eller polisanställda). Lokaliserade misstänkta bedrägeriförsök ligger sedan till grund för proaktiva och brottsförebyggande åtgärder (se bl.a. punkt 3.6 och 3.7).

3.6 Agera mot misstänkta annonser och falska profiler

Avser: Annonnsbedrägerier, investeringsbedrägerier och romansbedrägerier.

Ta kontakt med företaget vars plattform används för att publicera annonser och falska profiler (romansbedrägerier) för att försöka få bort dessa. När det gäller misstänkta försök till annonsbedrägerier ta först kontakt med de som lagt ut annonserna och försök påverka dem att ta bort dessa annonser (innan kontakt tas med företag där annonserna ligger utlagda).

3.7 Anmäl Facebook/Meta för brott

Avser: Annonnsbedrägerier och investeringsbedrägerier.

Upprätta en anmälan mot Facebook/Meta för medhjälp till bedrägeri och medhjälp till försök till bedrägeri. Bifoga några konkreta exempel i anmälan.

Att upprätta en anmälan mot Facebook/Meta ligger i linje med det åtgärdsförslag som presenteras i rapporten som tagits fram i samarbete mellan de nordiska poliskårerna där det anges att det finns ett behov att sätta press på de stora teknikföretag som ansvarar för de plattformar där bedrägeriannonserna³⁵.

3.8 Proaktivt och brottsförebyggande arbete i utredningsverksamheten

Avser: Främst befogenhetsbedrägerier, identitetsbedrägerier, investeringsbedrägerier, romansbedrägerier och social manipulation (övriga fall).

För att angripa vissa typer av bedrägerier finns ett behov av att i utredningsverksamheten frångå en inriktning där man inväntar att anmälningar inkommer och därefter vidtar utredningsåtgärder. Ett sådant tillvägagångssätt gör att utsikterna är små både för att klara upp de flesta av dessa bedrägerier och att kunna förebygga dessa typer av bedrägerier på ett framgångsrikt sätt.

Ett exempel på är att omgående (se punkt 3.4) ge telefonbolagen information när det finns misstanke om att vissa telefonnummer används vid bedrägerier för att telefonbolagen ska kunna agera mot dessa telefonnummer.

³⁵ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

I en rapport om narkotikabrott som publicerades för 14 år sedan beskrivs hur polisen byggde upp virtuella agenter på nätet för att arbeta mot narkotikabrott³⁶. Systematiken och processerna vad gäller vissa bedrägerier öppnar upp möjligheter för att använda sig av virtuella agenter som ett sätt att angripa denna typ av brottslighet.

Det finns också intressanta exempel som genomförts i landet³⁷ på positiva effekter som kan uppstå om åtgärder vidtas omgående och ärenden inte blir liggande³⁸. Det finns då exempelvis möjlighet att frysa/säkra pengar som målsäganden blivit av med

3.9 Informera misstänkta personer om pågående brottsutredning

Avser: Annonsbedrägerier, övriga bedrägerier och penningtvätt.

I de fall samma personer återkommer som misstänkta för annonsbedrägerier, övriga bedrägerier eller penningtvätt (även penningtvätt som ingår i andra typer av bedrägeriärenden) tillämpa det arbetssätt som utvecklats i bedrägerienheten i Norrköping där kontakt tas per telefon med dessa misstänkta, vilket gör att de får klart för sig att det pågår en brottsutredning mot dem. Det har visat sig att detta kan påverka personer som återkommande gånger förekommer som misstänkta i ärenden att de upphör eller åtminstone pausar denna typ av brottsliga agerande.

3.10 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier

Avser: Samtliga brottskategorier.

Det har vidtagits åtgärder i Sverige av bland annat banker för att försvåra bedrägerier, men i Polismyndighetens rapport från år 2023 om brottsvinster vid bedrägeribrott dras slutsatsen att bankernas åtgärder inte varit tillräckligt framgångsrika då bland annat antalet kortbedrägerier ökat mycket³⁹. I rapporten för år 2024 pekar Polismyndigheten på att brottsvinsterna har sjunkit jämfört med föregående år, liksom antalet bedrägerier. Det var en kraftig ökning av antal bedrägerier mellan år 2022 och år 2023 och även om antalet bedrägerier sjönk år 2024 är antalet fortfarande betydligt högre jämfört med år 2022. Nationellt bedrägericentrum skriver med anledning av att deras bedömning är att inkomsten av bedrägerier minskat beroende på att antalet anmälningar minskat och *"är även ett resultat av Polismyndighetens samverkan med banker, techbolag, teleoperatörer och digitala marknadsplatser som gör det svårare för bedragarna att genomföra denna typ av brott."*⁴⁰. Det kan också noteras att ett program i SVT:s uppdrag granskning⁴¹ fick stor uppmärksamhet under år 2024 som visade hur en svensk liga med telefonbedragare i Marbella agerade för att lura

³⁶ https://polisforskning.se/ws/media-library/a34e5cb2fd3a475c95fed15f185a540a/pol_arb_m_narkotika-rapport_inl110825w.pdf, sidan 83-86.

³⁷ Bland annat ett pilotprojekt i region väst som genomfördes under 2,5 månader i slutet av år 2024.

³⁸ Liknande slutsatser har dragits när det gäller annan brottslighet som genomförs på nätet – se <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1210777/FULLTEXT02.pdf>

³⁹ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageri-brottsligheten-2023.pdf

⁴⁰ Polismyndigheten (2024). *Brottsvinster för bedrägeribrottslighet 2024*, sidan 2.

⁴¹ <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/granskning-se-bedragarnas-metoder-fran-insidan-har-toms-margareta-konto>

pensionärer på deras besparingar. Detta ledde till att regeringen kallade bankerna till ett möte.

Det finns ett behov av att påverka bland annat banker och telefonoperatörer att försvåra bedrägerier där olika exempel på åtgärder presenteras i respektive delrapport där olika bedrägeribrott analyseras. Ett exempel är att det vore önskvärt om det gick snabbt att ta bort möjligheten att använda Swish för att föra över pengar till vissa telefonnummer som förekommer i misstänkta annonsbedrägerier. Detta skulle kunna ske utan att begränsa möjligheten att betala med Swish från dessa telefonnummer, vilket gör intrånget mindre allvarligt. En sådan åtgärd skulle kunna kombineras med information om att det finns en risk att i förlängningen bli av med BankID och skulle kunna förstärka effekten av den aktivitet som beskrivs i punkt 3.9 ovan där misstänkta blir upplysta om att det pågår en utredning mot dem.

3.11 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut

Avser: Främst annonsbedrägerier, fakturabedrägerier, identitetsbedrägerier, kortbedrägerier, välfärdsbrott och övriga bedrägerier.

Det finns ett behov av att införa strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut för att identifiera utbildnings- och korrigeringsbehov.

3.12 Vid FU-beslut beakta inte bara anmälningar som fristående ärenden

Avser: Främst fakturabedrägerier.

Vid FU-beslut beakta om företag som anmälts har agerat på liknande sätt i andra ärenden. Undvik att bara hantera anmälningar som fristående ärenden.

3.13 Bevisprovokation

Avser: Främst fakturabedrägerier och övriga bedrägerier.

För att kunna styrka hur företag agerar på ett sätt att det kan betraktas som en brottslig vilseledning använd bevisprovokation. Använd dessa bevis för att kunna driva vidare ärenden.

3.14 Nära samarbete med Konsumentverket

Avser: Främst fakturabedrägerier och övriga bedrägerier.

Nära samarbete med Konsumentverket för att de ska agera mot företag som upprepade gånger förekommer i anmälningar. Konsumentverket bör i högre grad involveras i arbetet mot organiserad brottslighet och vara en myndighet som ingår i den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet eller ingå som en nätverksmyndighet.

3.15 Samverkan för att förbättra företags och andra organisationers rutiner

Avser: Främst befogenhetsbedrägerier, fakturabedrägerier, välfärdsbrott, övriga bedrägerier och penningtvätt.

Polisområde Östergötland kan inom ramen för Östergötland tillsammans mot brott (ÖTMB) involvera branschorganisationer för att förebygga bedrägerier genom att verka för att företag och andra typer av organisationer i Östergötland utvecklar sina rutiner för att förebygga bedrägerier.

3.16 Utöka informationen om bedrägerier på polisens hemsida

Avser: Främst fakturabedrägerier.

Det finns ett dokument som Polismyndigheten gjort: https://bestrid.nu/Bestrid_Nu_2017-06-30.pdf som på ett pedagogiskt och informationsrikt sätt beskriver hur företag kan hantera fakturabedrägerier. Verka för att detta dokument läggs ut på polisens hemsida om fakturabedrägerier.

3.17 Ta hand om brottsoffer på ett likartat och bättre sätt

Avser: Främst investeringsbedrägerier och romansbedrägerier.

Vid samverkan med intresseförening för romansbedrägerier har det framkommit att det finns ett behov av att sprida en kunskap inom Polismyndigheten till de som tar emot anmälningar och utreder romansbedrägerier för att dessa befattningshavare inte ska bidra till att målsäganden känner skam för att de blivit lurade. Det går att tänka sig att det föreligger ett liknande utvecklingsbehov gällande andra typer av bedrägeribrott som kan framkalla en skamkänsla, men där detta inte framkommit eftersom det inte finns någon intresseförening som driver denna fråga.

I efterhand kan det vara svårt att se hur omärkligt och gradvis en bedragare fångar sitt offer och att tillskriva offret egenskaper som naivitet och bristande intellekt. Det är dock viktigt att vara medveten om att det handlar om genomtänkta brottsupplägg där starka försvarsmekanismer är inblandade. Forskning har identifierat ett flertal faktorer som hämmar människors förmåga att fatta rationella beslut. Ett grundläggande skäl handlar om selektiv perception⁴² där en vilja eller önskan om att ett förhållande ska vara på ett visst sätt påverkar vilken information som tas in och vilka faktorer som tillmäts betydelse⁴³. Precis som när det gäller exempelvis investeringsbedrägerier finns ett behov av att förstå att de psykologiska faktorerna spelar bedragarna i händerna och utnyttjas vid romansbedrägerier.

3.18 Utveckla polisens förmåga att samverka med fastighetsvärdar

Avser: Välfärdsbrott.

Det finns en potential att utveckla samverkan med fastighetsvärdar för att få uppslag på adresser som det finns anledning att kontrollera och få information som kan vara värdefull för att bekämpa välfärdsbrott. Även fastighetsvärdar har ett behov av att få information från polisen för att kunna agera.

⁴² Dearborn, D.C. and Simon, H.A. (1958), Selective perception: A note on the departmental identifications of executives, *Sociometry*, Vol. 21, s. 140-144.

⁴³ Se t.ex. Schwarz, N. (2000), Emotion, cognition, and decision making, *Cognition & Emotion*, Vol. 14 (4), s. 433-440; Moon, H., & Conlon, D. E. (2002), From acclaim to blame: Evidence of a person sensitivity decision bias, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 87, s. 33-42.

3.19 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis

Avser: Kortbedrägerier, övriga bedrägerier, romansbedrägerier, annonsbedrägerier samt välfärdsbrott (se nästföljande punkt)

Det går snabbt att läsa igenom en anmälan och se om det kan finnas ett behov av att säkra bevis. En slutsats som går att dra är att det omgående är viktigt att vidta åtgärder för att säkra bevis som annars kan gå förlorade. Sådana arbetsmetoder har provats med lovande resultat⁴⁴. En liknande slutsats drogs gällande inkomna anmälningar om demokrati- och hatbrott på nätet som publicerades år 2018⁴⁵.

3.20 Öka polisens förmåga att säkra bevis i misstänkta fall av välfärdsbrott

Avser: Välfärdsbrott.

När det inkommer anmälningar om välfärdsbrott finns ett behov av att öka polisens förmåga att säkra bevis. Bevissäkring bör göras omgående som kan ligga till grund för det fortsatta utredningsarbetet samt som i förlängningen kan utgöra ett viktigt underlag till kommuner, Försäkringskassan och andra aktörers utredningar och beslutsprocesser. Istället för att som är vanligt i dagsläget, att utredningar blir liggande i väntan på åtgärder, bereds ärendena där det samlas in information. Beslut om eventuella förundersökningsbegränsningar bör ske efter detta i och med att överskottsinformation kan vara av stor betydelse för externa aktörer, såsom kommuner, för att kunna hindra och avbryta pågående bidragsbrott.

3.21 Öka polisens förmåga att lämna tips till kommuner, Försäkringskassan m.fl.

Avser: Välfärdsbrott.

Poliser i yttre tjänst kan öka förmågan i sin ordinarie linjeverksamhet att vara vaksamma när de träffar på personer som inte har någon taxerad inkomst och beakta att dessa personer får pengar någonstans ifrån och att det kan vara från socialtjänsten eller Försäkringskassan. Det kan rendera i att det finns skäl att upprätta ett PM som skickas till berörda aktörer. Det finns lokalpolisområden där ett sådant arbetssätt är mer utvecklat som andra lokalpolisområdet kan dra lärdom av eftersom det genererar värdefull information till kommuner, Försäkringskassan m.fl.

3.22 Ökad kvalitet på brottskodningen vid anmälningsupptagning

Avser: Övriga bedrägerier och penningtvätt.

Säkerställ en ökad kvalitet på brottskodningen i samband med anmälningsupptagning som inte är kopplat till behovet av att se över brottskategorierna för bedrägeribrott.

3.23 Utveckla förmågan att använda den nya sekretesslagstiftningen

Avser: Välfärdsbrott

⁴⁴ Bland annat i ett pilotprojekt som genomfördes på PKC i region Väst de sista månaderna under år 2024.

⁴⁵ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1210777/FULLTEXT02.pdf>

De förväntningar som finns på en utökad och effektiv samverkan indikerar att det kommer genomföras förändringar i sekretesslagstiftningen under 2025 (april, juli och december⁴⁶). Det finns ett behov av att utveckla förmågan att använda den nya sekretesslagstiftningen.

3.24 Verka för att en avgift införs istället för en brottsutredning för mindre allvarliga bidragsbrott

Avser: Valfärdsbrott.

Verka för att de absolut enklaste bidragsbrotten istället för att hanteras som ett brott hanteras genom att de som lämnat felaktiga uppgifter krävs på en avgift av kommuner, Försäkringskassan m.fl.. Det går att dra en parallell till hur felparkering gjordes om från ett bötesbrott till en felparkeringsavgift.

3.25 Ökade kontroller för att förebygga felaktiga utbetalningar och välfärdsbrott

Avser: Valfärdsbrott.

När det inkommer tips eller på annat sätt finns misstankar om att välfärdssystemet utnyttjas på ett felaktigt sätt är det inte tillåtet för kommuner att genomföra observationer som exempelvis kan avslöja skenseparationer, felaktig uppgiven arbetsförmåga, bilinnehav etc. Det är ett stort problem.

Under våren 2020 fattade kommunstyrelsen i Norrköping ett beslut om att intensifiera arbetet mot fusk och bedrägerier i de kommunala välfärdssystemen och rekryterade en säkerhetsutredare. Denna kunde på kort tid bidra till att kommunen sparade 1,2 miljoner kronor i felaktigt utbetalt ekonomiskt bistånd. Säkerhetsutredaren hade bland annat dokumenterat när fordon stod utanför adresser och observerat vad som hänt när kommunen aviserade att de skulle göra hembesök. Exempelvis hoppade en person ned från en balkong för att inte upptäckas av kommunens personal som skulle genomföra hembesöket.

Norrköpings kommun fick kritik från JO som pekade på att det inte är tillåtet för andra än brottsutredande myndigheter att bedriva något *"som med normalt språkbruk kan benämnas som spaningsmetoder, som i princip är förbehållna de brottsutredande myndigheterna"* (JO 7507-2022, sidan 9).

Detta pekar på att det finns ett behov av att förändra reglerna och göra det tillåtet för kommuner och Försäkringskassan att genomföra observationer för att kunna motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet alternativt att Polisen utvecklar sin förmåga att genomföra kontroller för att förebygga felaktiga utbetalningar och välfärdsbrott.

3.26 Verka för att det öppnas upp för andra myndigheter att bli en del av den brottsutredande verksamheten när det gäller bidragsbrott.

Avser: Valfärdsbrott.

Polismyndighetens internrevision framförde att en lösning för att hantera det stora ärendeflödet av bedrägerier vore att det öppnades upp för andra aktörer kan bli en del av den brottsutredande verksamheten. De menade att mycket av ordningshållningen i det

⁴⁶ När denna text skrevs var alla beslut inte fattade om förändringar i sekretesslagstiftningen, men det fanns starka indikationer på att de skulle införas.

offentliga rummet som av tradition har varit en uppgift för polisen har överlåtits till andra aktörer, men att motsvarande utveckling inte har skett i den brottsutredande verksamheten.

De ärenden som skickas till Polismyndigheten för utredning är i många fall till stora delar klara och det som återstår i dessa fall är vanligen att delge och förhöra misstänkt, sammanfatta ärendena samt att sammanställa ärendena i olika mappar (i DurTvå) som skickas till Åklagarmyndigheten. För att undvika att dessa ärenden blir liggande innan de skickas till åklagare eller att de läggs ned kunde andra myndigheter bli en del av den brottsutredande verksamheten. Det finns då anledning att överväga i hur stor utsträckning dessa myndigheter ska inbegripas i detta arbete. Nedan redovisas tre olika nivåer:

1. Genomför allt utredningsarbete i de **enkla ärendena**, vilket inkluderar förhör med misstänkt och redovisa dessa ärenden till Åklagarmyndigheten.
2. Genomför allt utredningsarbete i de **enkla ärendena** förutom delgivning och förhör med misstänkt. Inom Polismyndigheten och även från utländsk polis skickas i dagsläget begäranden om att förhör ska genomföras med misstänkt om misstänkt inte bor där utredningsarbetet genomförs. Det går att tänka sig att aktörer såsom kommuner och Försäkringskassan skickar begäran till Polismyndigheten att delge och hålla förhör med misstänkt. Efter att Polismyndigheten skickat tillbaka dessa förhör redovisar dessa aktörer ärendena till Åklagarmyndigheten.
3. Genomför visst utredningsarbete i ärendena, sammanfatta ärendena och sammanställa informationen i den typ av mappsystem som Polismyndigheten använder sig av (går att tänka sig en förenklad form av DurTvå⁴⁷ eller IT-system som kan exportera information till DurTvå). Polismyndigheten tar sedan över utredningen och slipper lägga ned tid på administrativa arbetsmoment som handlar om att lägga in inkomna handlingar och uppgifter i ärendet och kommuner och andra aktörer kan undvika olika former av pappersadministration.

3.27 Verka för att reglerna för personlig assistans ses över

Avser: Valfärdsbrott.

Systemet kring assistentersättning är upplagd på ett sådant sätt att det befrämjar möjligheten att ägna sig åt valfärdsbrott. En jämförelse kan göras med systemet kring hemtjänst där det finns valfrihet, men där det inte är lika gynnsamt för uppkomsten av valfärdsbrott. Vidare finns det ett behov av att de tillstånd som IVO utfärdar ska vara tidsbegränsade och inte medfölja vid försäljning eller förändring av bolagsföreträdare. Det finns ett behov av att försöka påverka nuvarande regler.

3.28 Verka för att förändra reglerna kring återbetalning av felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd från kommuner

Avser: Valfärdsbrott.

Förändra lagen så att beslut om återkrav enligt 9:1 SoL innebär ett överklagningsbart beslut som kan lämnas vidare till Kronofogden utan fastställande av betalningsförmåga.

3.29 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen

⁴⁷ Det utredningssystem som Polismyndigheten använder sig av.

Avser: Samtliga brottskategorier.

Det finns ett behov av att påverka Brå att försöksbrott och fullbordade bedrägeribrott får olika brottskoder. Vidare är flera av de definitioner hur bedrägeribrott ska kodas överlappande, vilket är en orsak till att samma typ av ärenden blir kodade på olika sätt. Att det finns ett behov av att justera definitionerna på brottskategorierna kan åskådliggöras av att social manipulation (övriga) varken tas upp i Polismyndighetens rapport om brottsvinster vid bedrägeribrottslighet⁴⁸ eller i den rapport som tagits fram i samarbete mellan polisen i de nordiska länderna⁴⁹. När Brå själva gör en uppställning av tillvägagångssätt vid bedrägerier mot privatpersoner använder de inte samma kategorisering som i deras rapport om klassificering av brott. Istället anges brottstypen "*Social manipulation via sms, e-post eller sociala medier*", vilket överlappar andra brottstyper.

En invändning mot att genomföra förändringar av klassificeringarna kan vara att det då inte går att följa upp brottsutvecklingen över tid. Med tanke på den omfattande felkodning och den stora andelen försöksbrott som anmäls har ett sådant argument liten bäring på ett verkligt förhållande. Om klassificeringen görs om går det dessutom att vidta åtgärder för att möjliggöra en jämförelse bakåt i tiden genom att med hjälp av AI och fritexten i anmälningar få stöd att klassificera anmälningar bakåt i tiden med de nya brottskoderna.

⁴⁸ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf

⁴⁹ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254